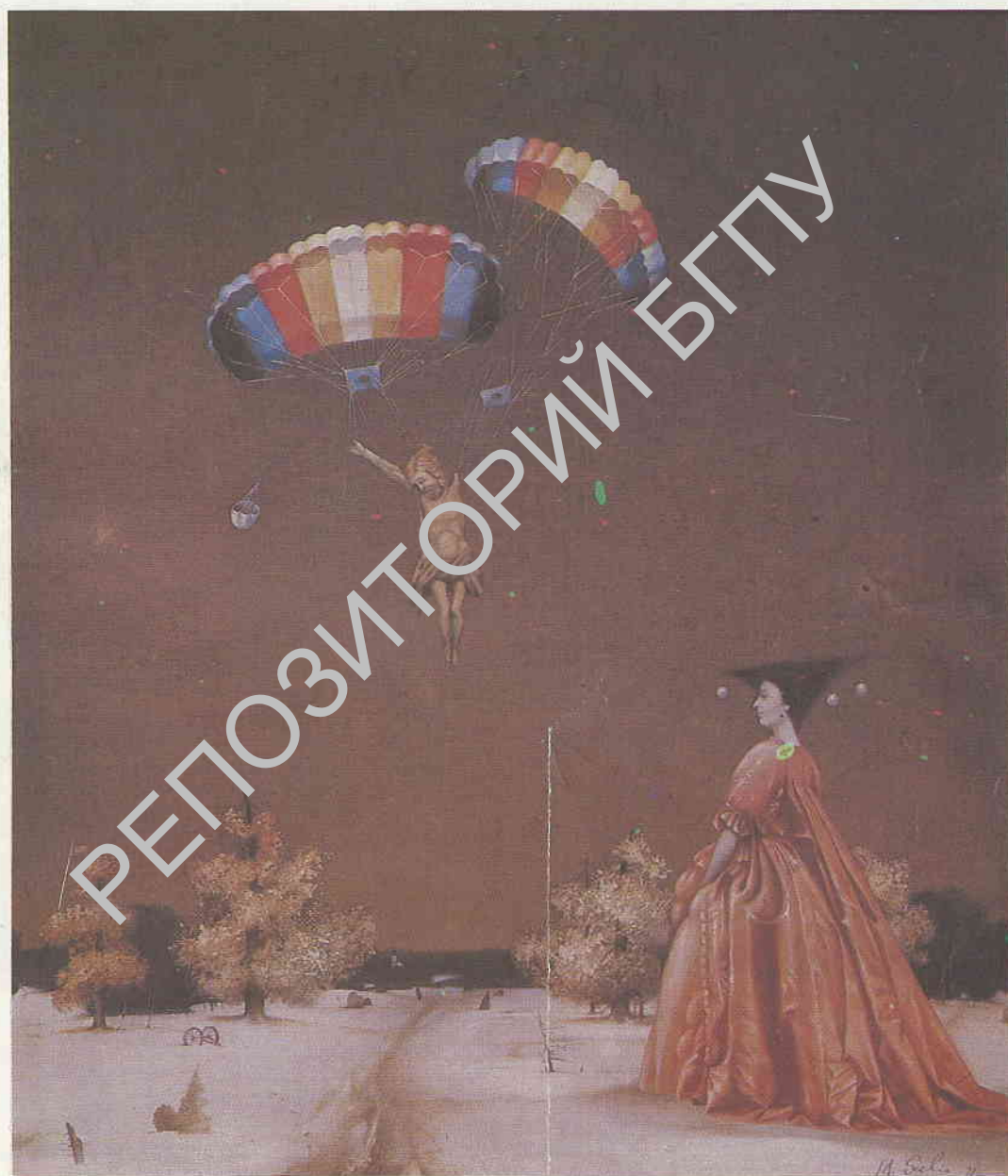

7'92

МАСТАЦТВА

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Галіна Адамовіч

ЯДЗЕРНАЯ ЗБРОЯ ПЕРШАБЫТНАГА СВЕТУ,

Юрый Васільеў. Гамлет.

ХРОНІКА МАСТАЦКАГА ЖЫЦЦЯ ВІНШУЕМ!

Сталі вядомы лаўрэаты прэміі Міністэрства культуры і Саюза тэатральных дзеячаў Рэспублікі Беларусь у галіне тэатральнага мастацтва, якія прысуджаюцца раз у тры гады.

ПРЭМІЯ ІМЯ

Л. АЛЕКСАНДРОЎСКАЙ

народнай артыстцы Беларусі Наталлі ГАЙДЗЕ за выкананне галоўнай ролі ў спектаклі Дзяржаўнага тэатра музычнай камедыі Беларусі «Джулія».

ПРЭМІЯ

ІМЯ І. БУЙНІЦКАГА

народнаму артысту СССР Расціславу ЯНКОЎСКАМУ за ролі Швітэра ў спектаклі «Метэор» і Пятра I у спектаклі «Хрыстос і Антыхрыст» у Дзяржаўным рускім тэатры Беларусі імя М. Горкага.

ПРЭМІЯ ІМЯ Е. МІРОВІЧА

заслужанаму дзеячу мастацтваў Беларусі Барысу Г. ЛАВАНУ за афармленне спектакляў «Страсці па Аўдэю» і «Тутэйшыя» ў Беларускім дзяржаўным акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы.

ПРЭМІЯ

ІМЯ Л. МАЗАЛЕЎСКАЙ

творчай групе Дзяржаўнага тэатра лялек Беларусі (рэжысёр Аляксей ЛЯЛЯЎСКІ, мастакоў-пастаноўшчык Аліна ФАМІНА, кампазітар Уладзімір КАНДРУСЕВІЧ) за спектакль «Сымон-музыка».

ПРЭМІЯ

ІМЯ К. КРАПІВЫ

доктару мастацтвазнаўства Уладзіміру НЯФЕДУ за кнігі «Ніколай Ковязін. Жыць і творчэства» і «Ігнат Буйніцкі — бацька беларускага тэатра».

Павел Філонаў. Сялянская сям'я.

Або «Чаму ў нас акамянеласці духоўнай стравы завуць?»

(Цытатаю з Максіма Багдановіча «Чаму ў нас акамянеласці...», як памятае чытач, карысталіся мы ў нашым першым артыкуле — «Тварыце», № 6. Прадоўжым гаворку.)

— Зноў і зноў прыходзяць знаёмыя думкі, словы, вобразы: так, мысленне чалавека, набіраючы сваю хуткасць і вышыню, змушана зноў і зноў вяртацца да сваіх «стартавых пляцовак», «на кругі свая».

— Але без вяртання, мабыць, не будзе і руху наперад: гэтыя «кропкі адліку» незаўважна пасоўваюць і нашыя думкі, надаюць энергію пранікнення ў спрадвечную сутнасць «тутэйшых» з'яў і сусвету, адчуванне глыбіні-адлегласці зямлі ад зорак і г. д.

— Як у санетах Гётэ яго ідэя «палярнасці ўзвышэння». Хуткая плынь спыняецца запрудаю, але ў вадзе адбіваюцца зоркі: процілегласці пераадольваецца, адбываецца яднанне сутнасцей на новым узроўні.

— Такая ж ідэя «палярнасці» ў Багдановічавым санеце: сонныя лужыны балота — і чашачкі лілей, альбо яго ж вобраз гнязда, злепленнага з броду; ідэя прыгажосці, узгадаванай тым, што, здаецца, гэтую прыгажосць адмаўляе. Так, «палярнасць і ўзвышэнне» — гэта і пазіцыя аўтара, напрыклад, у жанры, названым аўтаінтэрв'ю (ці «самаінтэрв'ю»), альбо, яшчэ прапаную, — «кантрапункт сімвалаў»; гэта і факт, што любая з'ява матэрыяльнага ці духоўнага свету паўстае як полюс палярнасці і як адзінка сістэмы, існуе «сама па сабе» і «як адна з шэрагу іншых» у сукупнасцях, згрупаваных на тых ці іншых асновах.

— Напрыклад, такая: першабытнае грамадства. Першабытны свет — гэта непаўторны шлях у сувесці культуры, перыяд, здаецца, каранёў для ўсёй сучаснай цывілізацыі. А галі выкарыстаць вядомы вобраз «мірновага права», першабытны свет — узровень каранёў і мяккі зямлі і паветра.

— Так, першабытная культура — карані культуры наступных эпох. У ёй узачыліся як магчымасці росквіту (паглядзець толькі на віды мастацтва, што ўзніклі ў старажытнасці!), так і заганы, што зазналі наступныя стагоддзі. Адсюль — першае пытанне: што адкрыла-выпрацавала чалавецтва за такі велізарны перыяд?

— Цяжка даюцца малому першыя словы, першыя крокі... Гэтак сама, бадай, і з цывілізацыяй. Але хто «разаграваў» матор чалавечай думкі? Свядомасці? Адказ можа быць адзін: тысячагоддзі, тысячагоддзі руплівай працы, змагання за жыццё, узрушальныя адкрыццяў, напамін пра якія выкліча хіба ўсмешку недасведчаных. Але першабытны чалавек у пакутах несвядомасці нараджаў дзіця свайго пакуль што квоплага (альбо, наадварот, — магутнага?) розуму, сваіх здзяйсненняў — культуру. Ён пакутаваў ад непадуладнасці яму матэрыяльнага свету: нязграбнай рукі гэтак няўмела трымалі каменчыкі, а колькі марных удараў было, пакуль, нарэшце, не адшчапіліся друзачкі пароды і не атрымалася нешта больш-менш гострае!

— Губляючы набытае (цяжка давалася памятаць пра яго!), зноў і зноў апрацоўваючы свае камяні (дзе толькі нашчадкі не знаходзяць іх!), прагнуць нейкіх забытых (ад незразумеласці, бездапаможнасці) адбіткаў — вобразаў-думак, чалавек, нарэшце, прабацька чалавека, набыў звычку трымаць у руках камень і другі камень — і працаваць.

— Або паляваць...

— І ў апантанай працы авалодвалі ім новыя, невядомыя пачуцці... Падзвіміся, парадуюцца... і засмуцімся сваёй гісторыяй: былі ў ёй і светлыя, і змрочныя старонкі.

— Дык што было найперш?

— Як і ў самой назве «перша-бытнае» (першадства, свет, лад жыцця), — першы чалавек... малюнак... жэст... ідал... Першая песня... прылада працы... статуэтка... Першае слова... Першыя крокі...

І былі першыя, самыя старажытныя і смислы: збіральніцтва, паляванне...

— Таму — другое пытанне. Старажытны промысел адначасна — феномен культуры першабытнага свету і з'ява культуры ў каардынатах наступных тысячагоддзяў. Як гэта датычыць, напрыклад, палявання?

— Паляванне раскрывае цэла найлепш у творах першабытнага мастацтва (наскальныя жываліс пяхораў Еўропы, пётрогліфы Сахары і інш.), нават першыя музычныя інструменты зроблены з костак птушак і жывёл. А адна з эпох, што пакінула пра сябе след у наскальным жывалісе далін Матэнду Фецаны (Сахары) атрымала і назву апаведную: «эпоха паляўнічых» (8—6 тыс. ч. годдзі да н. э.), наступная ж была «эпоха паўваў». І выявы жывёл, на якіх палявалі, якіх прыручалі, ад якіх засцерагаліся ці якіх, наадварот, лічылі сваім татэмам: мядзведзі, бізоны, маманты, ласі і інш. З другога боку, пра вынікі палявання сведчаць розныя прылады працы, што зберагліся з той даўніны: скрэблы, зубілы, нажы і інш. Дык паляванне існавала ці не заўсёды...

— ...але не заўсёды ў «цывілізаваных» формах.

— Быў перыяд варварства, дзікунства — у глыбокай старажытнасці. Але гісторыя і надалей паўтарала сябе нібыта зноўку. У старажытнасці жорсткасць вынікала з неабходнасці змагацца за сваё жыццё, за ўзнаўленне свайго роду. Паводле прыкладаў можна меркаваць, што чалавек паводзіў сябе найперш як жывёла, а ў царстве жывёл — у межах віду — адзін аднаго не знішчае без неабходнасці. «Эстэтычнае» задавальненне ад забойства могуць адчуваць толькі людзі (ці не наадварот: антылюды? антычалавекі?).

— Вось і ў аповесці Янкі Маўра «Чалавек ідзе» расказваецца пра «самае вялікае дзеянне ў гісторыі ўсяго чалавецтва»: «Гэта была наземная чарапаха. Людзі акружылі яе, пачалі разглядаць, але яна зараз жа спынілася, уцягнула ў сябе галаву, лапы, хвост і не варушылася. Пакраталі яе — цвёрдая як камень, падступіцца нельга. Справавалі былі прасунуць руку ў дзіру — драпаецца.

Уладзімір Мураўёў.
Што ёсць ісціна?

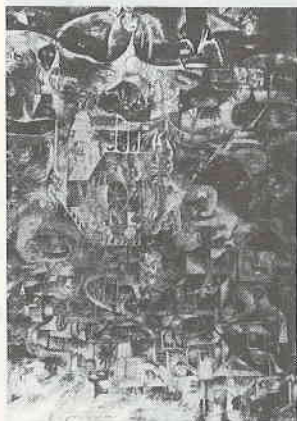
ХРОНІКА МАСТАЦКАГА ЖЫЦЦЯ

ВІНШУЕМ!

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь за вялікі ўклад у развіццё беларускай музычнай культуры майстру музычных інструментаў Усевалода Фёдаравічу Жукоўскаму нададзена ганаровае званне «Заслужаны работнік культуры Рэспублікі Беларусь».

Сяргей Патапаў. Сімвал душы. Частка трыпціха.

Анатоль Кулініч. Восень (Хутаране).

Тады адзін хлопчык — будзем зваць яго Ра — неяк узяў галіну і сунуў яе ў дзірку. Чарапаху заварушылася, высунула ногі і галаву і пасунулася наперад, прама на хлопчыка.

Той спалохаўся, падняў уверх руку з галінай і... выцяў ёю чарапаху па спіне. Раздаўся зычны гук — і сухая галіна разляцелася на кавалкі...

І ніхто не ведаў, што толькі што адбылося самае вялікае дзеянне ў гісторыі ўсяго чалавецтва: чалавек першы раз падняў узброеную руку на звера...

Можна гаварыць пра час, калі быў напісаны гэты твор (1927 год), пра ягоны жанр — навукова-фантастычная аповесць, пра судносіны магчымага і неверагоднага ў творы, але чалавек ва ўсе часы імкнуўся быць мацней: быць паляўнічым, а не ахвяраю палявання (праўда, былі выключэнні...).

— І палявалі ва ўсе часы: на язычнікаў, на ерэтыкоў, на ведзьмаў, на іншадумцаў...

— Калі ж паспрабаваць аднавіць кропкі гэтага раду: паляванне ў яго мастацкай праекцыі ў стагоддзях?

— Гэта цікавы, узорны — і страшны прыклад. Прыклад таго, што з чалавекам адбывалася і адбываецца нешта «не так». Возьмем адну з'яву апошняга стагоддзя. На схіле XIX ст. пашырылася т. зв. «імперыялістычная літаратура», што ўспраўляла драпежніцтва, войны, забойствы.

— Дарэчы, і ў мінулыя стагоддзі было вядома гэтае ж успраўленне: у правансальскай паэзіі трубадураў, калі рыцар-феадал, знаходзячыся пры войску свайго сеньёра, вітаў яго захопчыкія паходы. Выразнае імя Бертран дэ Борн...

— ...вобраз якога пераставіў Дантэ створ «герояў»-ценяў пекла, адсекшы яму галаву і паклаўшы яе ў ягоныя рукі. Так і хэціў з адрэзанай галавой дэ Борн па дантаўскаму пеклу... Але вернемся да аднаго з прадтаўнікоў гэтай «імперыялістычнай літаратуры». Рэдзьярд Кіплінг вядомы як аўтар «Маўнці». Але ён жа з'яўляецца і творцам такіх радкоў:

Затравіць оленя за цэлы дзень,
Уб'ешь, если ты не жалка,
Но разве срачьить э у дребедень
С охотою и человеком!
Как славно загнать человека в капкан,
Как приятно трапит человека!

— Раўкі, што запамінаюцца надоўга, і кожны раз, калі згадзіць іх, схяманешся: як такое магчыма? Ці не аўтарскае самавольства?

— Паляванне чалавека на чалавека: ці ёсць гэта прыкмета дзікуства і людаедства альбо ўсё гэта «цывілізацыя»? Гэты промысел называецца праявай звярнай інстынктаў: цяжкіх, слапых, ліпкіх, што агортваюць розум чалавечы, — і чалавек нават не ўсведамляе, што з ім адбываецца.

— Вось як гэтае пачуццё апісвае сучасны англійскі пісьменнік Уільям Голдзінг у рамане «Уладар над мухамі»:

«В голове теснились образы, открытия; открытия, которые они сделали, когда зажали бьющуюся свинью, перехитрили живую тварь, покорили своей воле, а потом долго, жадно, как пьют в жару, отнимали у нее жизнь...» Ці: «Роберт забился и взвыл, отчаянно, как безумный. Джек вцепился ему в волосы и занес над ним нож... И — как в последний миг танца или охоты — взмыл ритуальный напев:

— Бей свинью! Глотку режь! Бей свинью! Добивай!

Ральф тоже пробивался поближе — заполучить, ухватить, потрогать беззащитного, темного, он не мог совладать с желанием ударить, ранить.

Вот Джек опустил руку. Прокатился ликую-

щий клич, и хор изображал визг подыхающей свиньи. А потом все повалилось на землю и, задыхаясь, слушало, как перепуганно всхлипывает Роберт...

— Нужно, чтоб свинья была, — сказал Роджер, — как на настоящей охоте.

— Или кто-то чтоб изображал, — сказал Джек. — Надо кого-то нарядить свиньей и пусть изображает... Можно мальша использовать... — ...и все захохотали... — « — Зверя — бей! Глотку — режь! Выпусти — кровь! Зверя — прикончь!

Палкі стукнулі, подкова, хрустнув, снова сомкнулась вопящим кругом. Зверь стоял на коленях в центре круга, зверь закрывал лицо руками. Пытаясь перекрыть дерущий омерзительный шум, зверь кричал что-то насчет мертвеца на горе. Вот зверь пробился, вырвался за круг и рухнул с крутого края скалы на песок, к воде. Топла хлынула за ним, стекла со скалы, на зверя налетели, его били, кусали, рвали. Слов не было, и не было других движений — только рвущие когти и зубы...

Медленно, а бахромке любопытных блестящих сушеца само — серебряный очерк под взглядом тучных созвездий, мертвое тело Саймона поплыло в открытое море.

— Цэтаты даволі вялікія, але праз іх, здаецца, прасвечвае ідэя твора: звер не той, якога так баяцца дзеці (гэта раман пра дзяцей, што ў час суцэльнай вайны апынуліся на бязлюдным востраве), звер — унутры, і варта толькі паддацца гэтай спакусе, варта толькі вызваліць звера, які дрэмле ўнутры амаль кожнага з нас, — непараўнае робіцца немінучым. Так, дзеці забіваюць спачатку свінню, потым «жартуюць»-гуляюць у звера са сваім таварышам (Робертам), потым свядома (ці ўжо несвядома) забіваюць другога (Саймана), а потым свядома рыхтуюць аблаву-забойства Ральфа. І хоць раман пазначаны як «фантастычны», усё, што дзеецца з людскімі душамаі, — «натуральнае», «сапраўднае» (без двукоссяў нават немагчыма напісаць такое), амаль тое, што Ніцшэ назваў «чалавечэе, узсім чалавечэе». Звярынае заслання чалавечэе, ці маска на твары закрывае сорам і розум, твар чалавечы, які пасля ўсяго і прыпомніць цяжка.

— І ў гэтым — чалавечэ-драпежніцкім абліччы — вельмі нагадвае вобразную сітуацыю ў рамане Васіля Быкава «Аблава».

Дарэчы, а ці не былі такія пачварныя твары паляўнічых у старажытнасці? Драпежніцкія. Бязлітасныя. Прагныя да чалавечай ахвяры, чалавечэга мяса, крыві?

— Такая цяжка, такая складаная размова — як пра вар'яцтва... Але як часта трапляюцца і ў наш час такія твары, прыхаваныя за звычайнымі, чалавечымі. Варта толькі пачытаць крымінальную хроніку. Альбо паглядзець кінастужкі з пагонямі-паляваннямі.

— Культура як Боскае (або чалавечэе) адкрыццё нараджалася разам з чалавекам, які ў хвілі творчага натхнення-завявання таксама нараджаўся як чалавек. Менавіта як чалавек з боскасцю, з боскім, або гуманным, у ім пачатку. Але побач з гэтымі звыямі творчага гарэння існавалі і іншыя — абуджэнне звера, нізкіх, хіжых інстыктаў. І можна было б назваць прыродным, але для такога ёсць у прыродзе? Адольф — традыцыйнае: як адпавядалі, уплывалі старажытныя заняткі на фарміраванне асобы? Як культура прыяла фарміраванню чалавечэ-культурага?

— Сярод старажытных промыслаў вылучаем два, звязаныя з забойствам жывого (паляванне, рыбалоўства) і два з забойствам мёртвага (борціцтва) — не звязаныя. Здаецца, на двух такіх напра-

мках і шло фарміраванне чалавека культурнага. З аднаго боку, збіральнікаў, якія не маглі прычыніць шкоды жывому арганізму, хоць і змушаных стала клапаціцца, каб здабыць сабе ежу; з другога — драпежнікаў, асноўным заняткам і прагаю якіх было паляванне, пазбаўленне жыцця жывога. Зразумела, што фіксаванай спадчыннасці тут няма: ад драпежнікаў не заўжды нараджаюцца драпежнікі...

— ...і ў сям'і, шэраг пакаленняў якой дбала пра павелічэнне капіталу, нараджаліся дзеці з мяккай, чуллiвай душою. Дастаткова прыгледзецца да эвалюцыі пакаленняў у рамана Томаса Мана «Будэнброкі»...

— У нашы дні такую вольную прыродную «перадгісторыю» асобных чалавечых якасцей прыводзіць урач Мікалай Амосаў. З другога боку, гэта — падзел паводле функцый: разбуральнай — стваральнай. Пра падзел людзей на асоб разбуральнага і стваральнага тыпу пісаў мысліцель Павел Фларэнсі.

— А ў жыцці гэта вельмі цесна пераплецена: колькі разоў на дзень нас правакуюць настроі вар'яцкія, ненавісніцкія, знішчальныя...

— Тут можна прыгадаць Хрыста, які правёў сорак дзён у пустыні ў спакусах д'ябла. Але пра тое — наперадзе. Цікавае назіранне. Тэма збіральніцтва, напрыклад, пашырана ў фальклоры — песнях, казках і іншых жанрах. Найчасцей яны стасуюцца са светлымі знаходкамі: дзяўчаты (дзеці) збіралі ў лесе грыбы (ягады), заблудзіліся, трапілі... Адна з іх сустрэла добрага малайца. Як у гэтай песні:

А у лесе грыбы зарадзілі,
Дзеўкі й бабы па грыбы хадзілі.
Адна дзеўка ў лесе заблудзіла,
Маладая ў гаю заблудзіла,
Прыблудзіла к зялёнаму дубу:
— Ой, тут жа я начаваці буду.
Я ж думала, што дуб зеляненкі,
Ажно стаіць казак маладзенькі...

І нашы героі ў рэшце рэшт знаходзяць выратаванне з розным прыбыткам: багаццем, прыгажосцю, з добрым малайцом і г. д. Толькі зрэдку дзяўчына гіне (напрыклад, перапраўляючыся цераз Дунай па дарозе дахаты).

— А гляньма на вобразы палявання ў сусветнай культуры. Жалівыя вынікі-набыткі! І што тады рабіць, каб ашчэранне першабытнага варварства не ўрывалася ў наша жыццё? Што рабіць, каб чалавек не катаваў чалавека, не здэкаваўся з яго, не прыніжаў яго годнасць? Чацвёртае пытанне.

— Першы шлях выратавання — «Шлях-360» Алеса Разанава, кніга, якая пад агляда адно з выйсцяў: «...што быў паляўнічым і што стаў пастухом...» (з «Паэмы пагаварыя»), ператварэнне паляўнічага-драпежніка ў пастуха-заступніка, разбуральнай сілы — у энергію тварэння. Ад: «Не забі» — да «Палюбі блізкага свайго, як самога сябе», альбо зноў з Разанава: «За корч-другі бульбы забілі салдата, яго б накарміць, а яго забілі». Так, гэты шлях можа здзейсніцца толькі свядома, розумам, чалавекам, які сам выбірае нялёгкі заступніцкі лёс, падаўляючы многімі намаганнямі свой «лесной первобытний ужас», «часть тебя самого... Нотделимую часть!» (Голдзінг), раз'юшаныя інстынкты статка.

— Менавіта сам чалавек павінен выбраць: «Что лучше — быть бандой раскрашенных черномазых, как вы, или же быть разумными людьми, как Ральф?... Что лучше — жить по правилам и дружно или же охотиться и убивать?... Что лучше — закон и чтоб нас спасли или охотиться и погубить все?» Так спрабуе ўзняць свой голас адзін з герояў рамана «Уладар над мухамі» — яшчэ дзіця, але ўжо чалавек па мянуш-

цы Хруша, у той час як амаль усё дзіцячае грамадства таго вострава шалёна выкрыквае нечленараздзельныя, нечалавечыя гукі. Ці не нагадвае ўсё гэта становішча культурнага чалавека ў выпрабаваннях — палітычных, эканамічных... — нашага часу?

Ці магчыма такое ператварэнне паляўнічага ў пастуха, драпежніка ў заступніка? Хутчэй наадварот...

— Найперш, гэта, бадай, самы складаны жыццёвы шлях — шлях да самога сябе, шлях самапазнання, самавызначэння. Як у Разанава — «шлях-360», і як здаўна гэта гучыць у людской гісторыі: «Я іду да самога сябе і адкрываю цэлы свет» (Іаган Вольфганг Гётэ), «Хай ён загляне ў самога сябе і ўбачыць там чалавечую прыроду» (Дэні Дзідро), «Я ведаю ўсё, але толькі не сябе» (Франсуа Віён) і інш. Чалавек павінен адкрыць чалавечае ў сабе, знайсці сабе адпаведнае імя...

— «...я той, хто не свіння...», «...я той, хто не сабака...», калі мы ўжо звярнуліся да кнігі Разанава...

— ...свядома адмежавацца-адмовіцца ад нечалавечых пачуццяў, ад улады натоўпу, ад інстынктаў статка, кладучы свае сілы, сваё жыццё на тварэнне чалавечага.

— Працэс пераразмеркавання энергіі, нязмыслены Зігмундам Фрэйдом сублімацыяй...

— ...ператварэнне ў Чалавека. Бо сэнс яго прызначэння на Зямлі — усё-ткі не знішчэнне набытага прыродою і чалавечтвам не ваўчачтва ў адносінах да сабе падобных, а ў эвалюцыйны жывога-існага, у выратаванні ад смерці, у заступніцтве за род чалавечы, у аднаўленні ў кожнай асобе.

— І гэта разумелі яшчэ ў тым самым першабытным свеце. Сімялім таго заступніцтва стала Маці. Маці Боская. Прамаці роду чалавечага. Як сведчыць урывак з кітайскага міфа пра Цара-Проса: «Дэўкі ім-даўно людзей на зямлі было мала, і тыя яны ў лясах, сярод дзікіх звяроў, нас комы і гадаў, спалі прама на зямлі, дрыжэлі ад жада і страху... Аднак не хапала ім на зямлі харчу, і не знайшлося такога мудрага чалавека, які змог бы ім памагчы. Тады прамаці людзей пані Цзянь Юань аднесла на зямлю свайго сына...»

— Так, першабытны свет павёў чалавека шляхам драпежнікаў і забойцаў, але ён жа паказаў і іншы шлях — заступнікаў і абаронцаў.

— Але няўжо ў наш час такія невыразныя гэтыя процілеглыя па сваіх напрамках шляхі? Мо сцёрліся-размыліся ў стагоддзях?

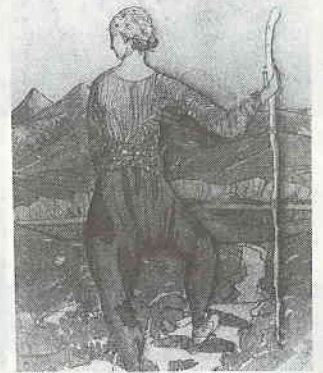
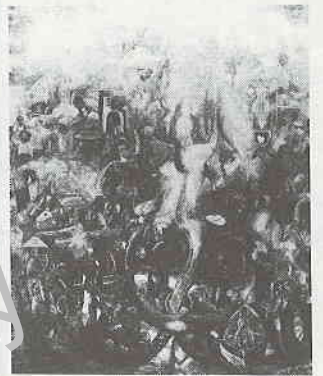
— Гэта як у казцы: «Налева пойдзеш... Направа... Прама...» Лёгкі шлях паляўнічага сам спакушае, вабіць чалавека; каб ступіць на яго, непатрэбны вышэйшыя намагання. Розум наогул непатрэбны. Досьць толькі прыслухоўвацца да пажаданняў-камандаў таго, што ніжэй галавы, ніжэй сэрца, ніжэй... Каб жа стаць заступнікам, неабходна праца — праца сэрца, праца розуму. Але хто калі дужа хацеў працаваць?! Лягчэй сесці на каня, узяць у рукі кап'ё (дзіду, прашчу, меч, ружжо, бомбу... дарэчы, якую вялікую і шматстайную эвалюцыю прайшла зброя!), альбо расфарбаваць-закрыць твар, узяць нож, касэт...

— Але першабытны свет — гэта свет (зноў жа спомнім фрэскі Сахары) паляўнічых і пастухоў...

— ...паказаў, чаго трэба засцерагацца чалавеку і якім шляхам ісці. Ён стварыў ядзерную зброю, што матэрыялізавана ў дваццатым стагоддзі, але ён не пакінуў людзей у няведанні. Таму два радкі Багдановіча ў назве артыкула гучаць і як напамін пра найвялікшую — стваральную — місію чалавечтва на Зямлі.

— Толькі ці можам мы прачытаць старажытныя пісьмёны? Запаветы? Ці гатовыя ўспрыняць іх цвярозы сэнс?

Сяргей Патапаў. Карнавал душы. Частка трыццяха.

Максімiлiлi Валашын. Малады чабан.